

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Ei lausuttavaa.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Ei lausuttavaa.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Ei lausuttavaa.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Ei lausuttavaa.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Eryteisesti osatyökyvyttömyys- tai kuntoutustukiaikana tulisi olla mahdollisimman laajat mahdollisuudet kehittää sellaista osaamista, joka esimerkiksi mahdollistaisi hybridimallisen, räätälöidyn tai vahvasti tuetun työllistymisen. Oleellista on, että työkyvyyden tai mahdollisuuksien mukainen työelämärelevantti osaamisen kehittäminen ei ole ristiriidassa etuuksien maksun kanssa silloin, kun entisiin työtehtäviin ei ole mahdollista palata ja tuettu uramuutos on ainoa vaihtoehto palata työmarkkinoille edes osa-aikaisesti tai tuetusti.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Työ- ja toimintakyvyn haasteet yhdistyvät usein matalaan koulutus- ja osaamistasoon, mataliin ammatillisen osaamisen kehittämisen valmiuksiin, oppimisvaikeuksiin sekä yleisiin kouluttautumisen haasteisiin. Pelkän perusasteen suorittaneiden työllisyysaste laskee jatkuvasti ja on vahvasti linkittynyt heikkoon toimintakykyyn. Vielä heikommät työllistymis- ja osallistumisen edellytykset ja mahdollisuudet ovat henkilöillä, joilta puuttuu kokonaan perusasteen tai sitä vastaava koulutus.

Työ- ja toimintakykyä tukeviin palveluihin tulisi yhdistää mahdollisimman matalan kynnyksen osallistumisen mahdollistavat ja joustavia toteutusmuotoja sisältävät, mm. informaalisien ja nonformaalisien oppimisen palvelut sekä vahvasti tuetut osaamisen tunnistamisen ja jatkokoulutuksen palvelut. Palveluiden henkilökohtaisen poluttamisen näkökulmasta etuusjärjestelmää tulisi mukauttaa siten, että etuuslaji vaihtuu mahdollisimman harvoin siirryttäessä palvelusta toiseen sekä työllisyysstatuksesta toisella, esimerkiksi työvoiman ulkopuolelta työttömyyteen ja sitä kautta työhön.

Koulutusjärjestelmä ja koulutuksen rahoituksen järjestelmät on huomioitava työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja suunniteltaessa. OECD:n 2020 tuottaman selvityksen mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän merkittävimpiä puutteita on niukkuus yllä kuvattujen työ- ja toimintakyvyn tukipalveluita tarvitsevien henkilöiden matalan kynnyksen osaamispalveluissa.

Etuus- ja palvelujärjestelmän tulisi olla entistä huomattavasti joustavampi ja kannustavampi työelämärelevantin osaamisen kehittämisen mahdollisuuksien suhteen.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Työ- ja toimintakykyä tukeviin palveluihin tulisi yhdistää mahdollisimman matalan kynnyksen osallistumisen mahdollistavat ja joustavia toteutusmuotoja sisältävät, mm. informaalisien ja nonformaalisien oppimisen palvelut sekä vahvasti tuetut osaamisen tunnistamisen ja jatkokoulutuksen palvelut.

Työkyky- ja terveydentilan arviointi, osaamisen tunnistamisen palvelut, uraohjauspalvelut ja jatkokouluttaminen mahdolliseen uudelleen kouluttautumiseen sekä esimerkiksi työ- ja koulutuskokeilut ja oppisopimus- tai koulutussopimuskokeilut palkkatuetusti.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9) **4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?**

Työmarkkinatuen saajan velvollisuutena on hakea työn lisäksi itselleen relevanttia osaamista koulutuksen tai muun työllistymistä edistävän palvelun kautta. Selvityksen tulisi tarkastella sellaisten pitkäaikais- ja rakennetyöttömien henkilöiden tilannetta, jotka ovat koulutustasoltaan perusasteen

tai yleissivistävän koulutuksen varassa ja joilta puuttuu täysin työelämärelevantti formaali koulutus tai ammatillisia valmiuksia antava tai ammatillisesti eriytynyt tutkinto.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Pelkän perusasteen suorittaneen todennäköisyys saada työtä paranee koulutuksen myötä keskimäärin 10 prosentilla ja vuositulot noin 16 000 eurolla. Kustannus–hyötyanalyysit osoittavat, että aikuiskoulutuksen taloudelliset hyödyt ovat perusasteen suorittaneiden osalta kustannuksia suurempia. (Lähde: ETLA: Kauhanen, A. ja Virtanen, H. (2021). Kannattavatko investoinnit aikuiskoulutukseen?) Perusasteen varassa olevat osallistuvat tällä hetkellä muita vähemmän koulutukseen ja on perusteltua, että julkisia varoja kohdennetaan juuri heihin. Sekä koulutukseen ohjattuja resursseja että sosiaalietuuksia tulisi pyrkiä kohdentamaan erityisesti sellaiselle aikuisväestölle, jolta puuttuu kokonaan perusasteen jälkeinen tutkinto, ammatillisia valmiuksia antava tutkinto tai ammatillisesti eriytynyt tutkinto.

Kokonaisen tutkinnon suorittaminen ei ole kuitenkaan aina työllistymisen ehdoton edellytys. Etuusjärjestelmän tulisi pyrkiä kannustamaan perusasteen varassa olevaa väestöä osallistumaan myös tutkintokoulutusta lyhytkestoisempaan työmarkkinarelevanttiin koulutukseen, joka koostuu joko tutkinnon osista tai muista täydennyskoulutussisällöistä - samalla on varmistettava tällaisen tutkintokoulutusta täydentävän koulutuksen tarjonta julkisia koulutusresursseja kohdentamalla oppilaitosten kohdentamattoman perusrahoituksen lisäksi. Lyhyemmät koulutusohjelmat ovat erityisen hyvä polutusväylä myös sellaiseen tutkintokoulutukseen, jonka voi suorittaa työn ohessa (esimerkiksi oppisopimukset), ja sellaisilla aloilla, joilla tutkinto on lainsäädännöllinen vaatimus työllistymiseen. Etuusjärjestelmän tulisi lisäksi kannustaa tai vähintään mahdollistaa osaamisen kehittäminen myös sellaisessa tilanteessa, jossa pelkkä palkka ei osa-aikaisuuden tai muun epätyypillisen työsuhteen vuoksi riitä takaamaan toimeentuloa, vaan palkan lisäksi on nostettava jotakin etuutta.

Työttömyysetuusjärjestelmää on viime vuosina uudistettu mahdollistavammaksi lyhytkestoisten, työelämärelevanttien koulutusohjelmien näkökulmasta (muun muassa TTL 2 luku 10 a § ja 10 b §). Työttömyysetuutta nostavalla ja epätyypillisessä työsuhteessa työskentelevällä (esimerkiksi osa-aikaisella tai nollatuntisopimuksella työtä tekevällä) tulisi olla mahdollisuus suorittaa vapaasti lyhytkestoisia työelämärelevantteja koulutuksia ilman riskiä etuuden menettämisestä vailla rajoituksia. Lyhytkestoisten opintojen työttömyysetuuspoikkeus rajoittuu tällä hetkellä yhteen henkilöä kohden per työssäoloehdon täyttymisjakso. Mikäli henkilö täyttää muut etuuden saamisen edellytykset, ei useampien tällaisten koulutusohjelmien suorittamisen tulisi olla este etuuden saamiselle, mikäli henkilöltä puuttuu kokonaan perusasteen tai yleissivistävän koulutuksen jälkeinen tutkinto, ammatillisia valmiuksia antava tutkinto tai ammatillisesti eriytynyt tutkinto. Koulutusohjelman työelämärelevanssin määrittelemisessä tulisi lisäksi olla mahdollisimman vähän tai ei lainkaan asiantuntijaharkinnan elementtejä, mikäli koulutusohjelmia suorittava henkilö on työsuhteessa, nostaa soviteltua etuutta ja täyttää muut etuuden saamisen edellytykset, kuten kokoaikaisen työn hakemisen.

Tulisi ottaa jatkoharkintaan, onko pelkän perusasteen tai vastaavan koulutuksen varassa olevien työttömien työnhakijoiden päätoimisen opiskelun aikaisen työttömyysetuusoikeuden osalta tehtävissä entistä enemmän laajennuksia erityisesti lyhytkestoisten, työelämärelevanttien opintojen osalta (esimerkiksi Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen rahoittamat koulutukset ja osaamispalvelut).

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Ei lausuttavaa.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Parlamentaarinen koulutustason noston tavoite (yli 50% väestöstä on korkeakoulututkinto vuoteen 2050 mennessä) on äärimmäisen kunnianhimoinen. Tavoitteen saavuttaminen vaatii kaikkien sektorien yhteistyötä: koulutus- ja sosiaalipoliittisia reformeja, kansallista koulutuksen rahoitusjärjestelmän uusimista ja vahvempaa tulosperusteisuutta, vahvempaa rahoituksen kohdentamista sekä kannuste-, ei sanktiopohjaista, etuusjärjestelmää.

Opintotukijärjestelmän uudistuksen yhteydessä edellä mainitut asiat tulisi ottaa huomioon tarkastellessa myös työttömyysetuudella opiskelua sekä aikuiskoulutustuella opiskelua.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Ei lausuttavaa.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Lastenhoidon tukien tulisi olla kannustavia ja mahdollistavia työmarkkinarelevantin osaamisen kehittämisen osalta. Yksilölle tulisi olla mahdollisimman joustavaa esimerkiksi kehittää työmarkkinarelevantteja taitojaan perhevapaan aikana tukijärjestelmän tätä oleellisesti hankaloittamatta.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Ei lausuttavaa.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Asumistuen alueellisella suuntaamisella, esimerkiksi hyödyntämällä määräaikaista asumistuen lisäosia työn vuoksi muuttaville työssäkäyntialueittain voitaisiin luoda kannusteita työvoiman liikkuvuuteen niille alueille, joilla on kaikista suurin osaavan työvoiman tarve tai akuutti työvoimapula.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)

8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Toimeentulotuen tulisi ohjata vahvasti henkilökohtaisen työelämärelevantin osaamisen kehittämisen vahvistamiseen ja siirtymiin takaisin työmarkkinoille.

Toimeentulotuen varassa olevien työmarkkinakelpoisuuden esteenä on usein vanhentunut tai kokonaan puuttuva ammatillinen osaaminen tai soveltuvan koulutuksen riittämättömyys. Erityisesti perustaidoiltaan heikoille tai pelkän peruskoulun tai yleissivistävän koulutuksen varassa oleville tulee mahdollistaa mahdollisimman joustavat siirtymät heille relevantteihin mahdollisimman lyhyisiin, työelämälähtöisiin koulutuksiin ja muihin sellaisiin palveluihin, jotka edistävät siirtymiä takaisin työmarkkinoille mahdollisimman pienin ja ei-sitovin henkilökohtaisin panostuksin ilman pelkoa perustoimeentulon menettämisestä tai sen oleellisesta heikkenemisestä.

Osallistuminen toimeentulotuella kuitenkin edellyttää palveluiden kehittämistä ja palvelutarjonnan lisäämistä.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Koulutuksen ja työmarkkinarelevantin osaamisen näkökulmasta mahdollisimman kannustavat toimeentulotuen mallit siirtymiin takaisin työmarkkinoiden käytettäväksi ja esimerkiksi opintososiaalisten tukien tai työttömyysetuuden piiriin.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)

9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Työ- ja toimintakyvyn haasteet yhdistyvät usein matalaan koulutus- ja osaamistasoon, mataliin ammatillisen osaamisen kehittämisen valmiuksiin, oppimisvaikeuksiin sekä yleisiin kouluttautumisen haasteisiin. Pelkän perusasteen suorittaneiden työllisyysaste laskee jatkuvasti ja on vahvasti linkittynyt heikkoon toimintakykyyn. Vielä heikommat työllistymis- ja osallistumisen edellytykset ja -mahdollisuudet ovat henkilöillä, joilta puuttuu kokonaan perusasteen tai sitä vastaava koulutus.

Työ- ja toimintakykyä tukeviin palveluihin tulisi yhdistää mahdollisimman matalan kynnyksen osallistumisen mahdollistavat ja joustavia toteutusmuotoja sisältävät, mm. informaalisien ja nonformaalisien oppimisen palvelut sekä vahvasti tuetut osaamisen tunnistamisen ja jatkokoulutuksen palvelut. Palveluiden henkilökohtaisen poluttamisen näkökulmasta etuusjärjestelmää tulisi mukauttaa siten, että etuuslaji vaihtuu mahdollisimman harvoin siirryttäessä palvelusta toiseen sekä työllisyysstatuksesta toisella, esimerkiksi työvoiman ulkopuolelta työttömyyteen ja sitä kautta työhön.

Koulutusjärjestelmä ja koulutuksen rahoituksen järjestelmät on huomioitava työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja suunniteltaessa. OECD:n 2020 tuottaman selvityksen mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän merkittävimpiä puutteita on niukkuus yllä kuvattujen työ- ja toimintakyvyn tukipalveluita tarvitsevien henkilöiden matalan kynnyksen osaamispalveluissa.

Etuus- ja palvelujärjestelmän tulisi olla entistä huomattavasti joustavampi ja kannustavampi työelämärelevantin osaamisen kehittämisen mahdollisuuksien suhteen.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

Ei lausuttavaa.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

Koulutusjärjestelmä ja koulutuksen rahoituksen järjestelmät on huomioitava työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja suunniteltaessa. OECD:n 2020 tuottaman selvityksen mukaan suomalaisen koulutusjärjestelmän merkittävimpiä puutteita on niukkuus yllä kuvattujen työ- ja toimintakyvyn tukipalveluita tarvitsevien henkilöiden matalan kynnyksen osaamispalveluissa.

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen tuottaman kysely- ja haastattelututkimuksen mukaan työikäisillä on melko vähän tietoa työelämärelevanttien osaamisen kehittämisen palveluista, ohjauspalveluista ja muista työllistymisen tukipalveluista. Etenkin pelkän perusasteen varassa olevat, työttömät ja ihmiset, jotka kokevat oppimisvaikeuksia, tietävät muita väestöryhmiä selvästi vähemmän kouluttautumisvaihtoehtoista tai mistä saisi ammattiin ja uraan liittyvää ohjausta. Juuri nämä ryhmät hyötyisivät ko. palveluista kaikista eniten, joten julkisia resursseja tulisi kaikilla tasoilla kohdentaa erityisesti näiden ryhmien palveluihin ja ohjaustoimiin.

Alaluvussa todetaan, että työ- ja toimintakyvyn ongelmiin tulisi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ehdotetaan muun muassa sähköistä itsearviointivälinettä. 11 prosentilla työikäisistä on todettu oppimisvaikeus, ja lisäksi niistä, joilla ei ole todettua oppimisvaikeutta, 11 prosenttia kokee, että heillä on oppimisvaikeuden kaltaisia esteitä.

Kyselytutkimuksen mukaan kumpikin ryhmä (todettuja tai koettuja oppimisvaikeuksia) on muita harvemmin tyytyväisiä työuraansa ja arvio omasta työkyvystä on selvästi muita heikompi. Aiemmista tutkimuksista tiedetään, että arvio omasta työkyvystä ennustaa melko luotettavasti ihmisen todellista työkykyä ja työssä pysymistä. Sekä koetut että todetut oppimisvaikeudet näyttäisivät olevan yhteydessä työkykyyn ja siksi oppimisvaikeuksia tulisi tunnistaa nykyistä paremmin sekä varhaisemmin työ- tai koulutusuralla ja toisaalta tukea sellaista työelämää ja koulutuspolkua, joissa on mahdollista pärjätä oppimisvaikeuksista huolimatta.

Diagnostisesti todettu tai koettu oppimisvaikeus johtaa myös tilanteisiin, joissa henkilö ei koe oman esihenkilön tukevan uuden oppimista työuralla. Samalla nämä henkilöt kertovat muita useammin, että olisivat halunneet kouluttautua pidemmälle elämänsä aikana ja kokevat muita harvemmin oppivansa työssään uusia asioita tai olevansa tyytyväisiä tämänhetkisiin mahdollisuuksiinsa oppia uutta työssä. Useat muut työssäoppimisen mittarit ovat tällä ryhmällä selvästi muita heikommat. Kaikista vastaajista jopa 44 prosenttia olisi halunnut kouluttautua nykyistä pidemmälle tai osallistua enemmän koulutukseen - erityisesti he, joilla on diagnosoitu tai koettu oppimisvaikeus.

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus on yhteistyössä ETLA:n ja Laboren kanssa aloittanut tutkimusprojektin, jonka tavoitteena on selvittää yllä mainittujen ryhmien tavoittamisen mahdollisuuksia sekä keinoja heidän aktivoimiseen osallistumaan enemmän työelämärelevanttiin osaamisen kehittämiseen. Tämän tiedon pohjalta voidaan jatkossa tehdä täsmällisiä kehittämisehdotuksia sekä palvelu- että etuujärjestelmän osalta.

Tutkimuskokonaisuuden ensimmäiset tulokset valmistuvat helmikuussa 2024 ja tutkimusprojektin loppuraportti vuoden 2025 loppuun mennessä.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Siirtymien työvoiman ulkopuolelta esimerkiksi pää- tai sivutoimiseksi opiskelijaksi pitäisi työn vastaanottamisen ohella olla taloudellisesti kannattavaa sekä opintososiaalisten että perustoimeentuloon liittyvien etuuksien osalta.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

Ei lausuttavaa.

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Suomalaisten työmarkkinoiden merkittävin haaste nyt ja lähitulevaisuudessa on akuutti osaavan työvoiman saatavuusongelma. Työmarkkinoiden osaamisvaatimukset alalla kuin alalla muuttuvat kiihtyvällä nopeudella sekä yhä useammin ennakoimattomasti.

Jokaisen etuuslajin tulisi mahdollistaa yksilön kyvyn mukainen osallistuminen työmarkkina-asemaa parantavaan työelämärelevanttiin osaamisen kehittämiseen omien henkilökohtaisten mahdollisuuksien mukaan ja joustavasti. Toimintakyvyn mukaisesta osallistumisesta itsensä ja omien

työelämä- ja työmarkkinataitojen kehittämiseen ei tulisi rankaista etuuden menetyksillä, vaan etuusjärjestelmän tulisi kannustaa osaamisen kehittämiseen sekä mahdolliseen ammatin vaihtamiseen lyhyen, työmarkkinarelevantin koulutuksen kautta erityisesti sellaisena aikana, kun koulutusta vastaavaa työtä ei ole saatavilla tai korkein suoritettu tutkinto on vanhentunut.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

A) etuuksien ehtojen osalta?

Jokaisen etuuslajin tulisi mahdollistaa yksilön kyvyn mukainen osallistuminen työmarkkina-asemaa parantavaan työelämärelevanttiin osaamisen kehittämiseen omien henkilökohtaisten mahdollisuuksien mukaan ja joustavasti. Toimintakyvyn mukaisesta osallistumisesta itsensä ja omien työelämä- ja työmarkkinataitojen kehittämiseen ei tulisi rankaista etuuden menetyksillä.

B) toimeenpanon osalta?

Ei lausuttavaa.

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

10, 11 ja 24.

Väestörakenteen oleellisesti muuttuessa on hyvinvointiyhteiskunnan akuutein haaste nyt ja lähitulevaisuudessa osaavan työvoiman saatavuus. Työmarkkinoiden osaamisvaatimukset alalla kuin alalla muuttuvat kiihtyvällä nopeudella sekä yhä useammin ennakoimattomasti. Osaavan työvoiman saatavuusongelmiin voidaan vastata jatkuvan oppimisen palvelutarjontaa lisäämällä sekä etuusjärjestelmän kannusteilla.

Taloustieteellisen tutkimuskirjallisuuden perusteella julkista rahoitusta ja etuuksia tulisi ohjata etenkin niihin toimintoihin, jotka tuottavat positiivisia ulkoisvaikutuksia, ja niille ryhmille, jotka eivät pääse toimivien rahoitusmarkkinoiden piiriin. Koulutus ja työmarkkinarelevantin osaamisen kehittäminen on julkisten resurssien perustelluimpia investointikohteita.

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Julkisia resursseja tulisi pyrkiä kohdentamaan erityisesti opintososiaalisten etuuksien sekä koulutuksen ja kouluttautumisen osalta niille, jotka osallistuvat työmarkkina-asemaansa parantaviin

tai työmarkkinakelpoisuuden palauttamista edistäviin palveluihin vähiten tai ei lainkaan ja joille niistä olisi samaan aikaan kaikista suurin hyöty. Sekä etuuskien että palveluiden osalta resurssien kohdentamisessa tulisi huomioida yksilön tarpeiden lisäksi yhteiskunnan intressi, esimerkiksi aikuiskoulutustukea voitaisiin kohdentaa sellaisille toimialoille, joilla on kaikista suurin osaavan työvoiman pula, kuten tällä hetkellä tehdään esimerkiksi työttömyysetuuksien sekä työvoimakoulutuksen osalta.

Sosiaaliturvan kannalta tärkeää on samaan aikaan yhdenmukaistaminen, selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen, mutta kuten missä tahansa muussakin julkisessa rahoituksessa, voi kohdennuksilla olla sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä erittäin positiivisia kestävyys- ja kansantaloudellisia vaikutuksia.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Elämäntilanteen, työ- ja toimintakyvyn tai palvelutarpeen kannalta ”väärällä” etuudella oleminen sekä etuuksien yhteensovittaminen palveluihin ja etuudensaajien osallistumisen lisääminen (esim. työmarkkinatuki, sairauspäiväraha, kuntoutusraha, kuntoutustuki, toimeentulotuki). Tässä työssä käsitellään perusturvaa ja ansioturvaa.

Yllä olevan osalta erityisesti etuudensaajien osallistumisen lisääminen. Suomalainen sosiaaliturva on perinteisesti ollut ainakin osittain velvoittavaa etuuden lajista riippumatta. Tulisi rakentaa vahvempia kannustinmalleja etuuslajien hierarkioiden välille ja helpottaa erityisesti kaikista vaikeimmassa asemassa olevien siirtymiä etuushierarkiassa ylöspäin kohti avoimia työmarkkinoita ja tuottavaa osallisuutta yhteiskunnassa.

Lisäksi eri etuuslajien kriteeristön, tavoitteiden ja tarkoitusten tulisi olla hakijoilleen huomattavasti selkeämpiä – jokaiselle etuuslajille tulisi asettaa sekä sanoittaa käyttäjälleen selkeä ja helposti ymmärrettävä henkilökohtainen ja laajemmin yhteiskunnallinen tavoite, esimerkiksi aikuiskoulutustuen tavoitteena on tukea työuran aikaista osaamisen kehittämistä kokonaistyöllisyyttä tukevasti, työttömyysetuuksien tavoitteena on tukea työllistymistä, opintososiaalisten etuuksien tavoitteena on tukea osaamistason nostoa jne.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Ei lausuttavaa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Ei lausuttavaa.

Mähönen Mikko
Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus